

TEMAT ZAJĘĆ: JAK ROZPOZNAĆ FAŁSZYWE INFORMACJE?

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Scenariusz na spotkanie Klimatycznej Redakcji Szkolnej. Podczas spotkania grupa dowie się, jak odróżnić prawdziwe informacje dotyczące zmiany klimatu od tzw. fake newsów oraz nauczy się oceniać źródła informacji, z których korzysta.

Sugerowany czas trwania spotkania na temat fałszywych i nierzetelnych informacji to 45 - 60 minut. Nauczyciel, nauczycielka powinna dostosować czas do charakteru grupy. Być może grupa będzie potrzebowała więcej niż 45 minut.

WPROWADZENIE

Przywitaj uczniów i uczennice i zapowiedz, że dziś porozmawiacie o fałszywych i mylących komunikatach na temat zmiany klimatu. Zwróć uwagę młodzieży, że obecnie w mediach społecznościowych, ale również na portalach informacyjnych, można znaleźć wiele informacji, które są niezgodne z wiedzą naukową.

1. Zadaj uczniom i uczennicom pytanie kluczowe: *Skąd czerpicie informacje o zmianie klimatu?* Zachęć uczniów i uczennice do rozmowy na temat źródeł informacji, z których korzystają.

Przykładowe prawdopodobne odpowiedzi uczniów i uczennic:

- *media publiczne i komercyjne (telewizja, radio),*
- *internet, w tym media społecznościowe i portale informacyjne,*
- *podręczniki szkolne,*
- *czasopisma popularnonaukowe,*
- *prasa kolorowa,*
- *inne osoby, np. nauczyciele, wykładowcy, rodzice, rówieśnicy,*
- *?*

2. Podsumuj rozmowę, a następnie zapytaj, czy uczniowie i uczennice wierzą w informacje uzyskiwane z wymienionych przez nich źródeł. Osoby, które odpowiedzą twierdząco poproś o wyjaśnienie, co powoduje ich wiarę w rzetelność informacji. Osoby, które stwierdzą, że nie we wszystkie informacje wierzą, zapytaj, co powoduje, że jedne informacje uznają za wiarygodne, a inne nie, i czym się kierują przy określeniu, że dana informacja jest prawdziwa.
3. Podziel uczniów i uczennice na trójki i poproś o zdefiniowanie własnymi słowami znaczenia terminu „fake news”. Następnie poleć im zweryfikowanie swoich definicji poprzez porównanie ich z definicją z Wikipedii. Wykonując to zadanie uczniowie i uczennice mogą korzystać z internetu i/lub przygotowanego materiału (załącznik 1). Zainicjuj krótką rozmowę na temat fake newsów, zapytaj, na czym polegały różnice

pomiędzy definicjami opracowanymi przez uczennice i uczniów a definicją z Wikipedii. Upewnij się, że uczennice i uczniowie rozumieją znaczenie terminu „fake news”. [7 min]

Jeśli do prowadzenia zajęć korzystasz z narzędzia internetowego, które nie daje możliwości podziału grupy na mniejsze zespoły, poproś uczniów i uczennice o wyłączenie mikrofonu i połączenie się w zespołach za pomocą innego komunikatora.

4. Wyświetl krótki film informujący w jaki sposób odróżnić prawdziwe informacje od fake newsów pt. *FAKE NEWS – jak nie dać się oszukać*, K. Białousz (Goethe-Institut Polska), W. Rędziniak (Polityka Insight), 2019, (3:26) (<http://bit.ly/FilmFakeNews>).
5. Zaproś uczniów i uczennice do dalszej pracy w trójkach. Każdej grupie prześlij zestaw zawierający dwa materiały: jedną informację i jeden komentarz z mediów społecznościowych (załącznik 4). Poproś uczniów i uczennice o zapoznanie się z nimi i dokonanie oceny, czy analizowana informacja jest prawdziwa, czy to *fake news*. Wyniki analizy zespoły uczniów i uczennic zapisują w Karcie pracy 1 (załącznik 2).
6. Poproś poszczególne trójki o przedstawienie wyników wykonanego ćwiczenia poprzez podanie:
 - a) tytułu analizowanej informacji lub treści komentarza,
 - b) wspólnie ustalonej oceny tej informacji (prawdziwa/fake news),
 - c) cech informacji, które umożliwiły dokonanie tej oceny.W czasie wypowiedzi uczennic i uczniów możesz wyświetlić na ekranie aktualnie omawianą informację, tak, aby wszystkie osoby mogły się z nią zapoznać. Cechy informacji wymienione w podpunkcie c) zapisuj w formie listy na tablicy. Po zakończeniu ćwiczenia przedstaw uczniom i uczennicom 10 wskazówek, jak nie dać się oszukać *fake newsom* (załącznik 3). Porównajcie obie listy. Zapytaj uczniów i uczennice, co najbardziej ich zdziwiło we wskazówkach.
7. Zaproś uczniów i uczennice do dalszej pracy w trójkach. Poproś każdą z grup, aby wróciła do materiałów, które analizowała, i postarała się znaleźć informacje w Internecie na ten sam temat. Po powrocie do wspólnej przestrzeni, trójki dzielą się informacjami, które znalazły, oraz swoimi spostrzeżeniami. W załączniku 5 znajdziesz materiały, które możesz podesać uczniom i uczennicom, jeśli mają trudności ze znalezieniem informacji.
8. Zaproś uczniów i uczennice do krótkiej rozmowy na temat odnajdywania rzetelnych informacji. Zwróć uwagę, że, jak ważne jest korzystanie z odpowiednich źródeł wiedzy przy opracowywaniu materiału dziennikarskiego. Poproś uczniów i uczennice o przygotowanie krótkiej listy zasad, którymi będą się kierować przy opracowaniu swojego materiału.

9. Pogratuluj uczniom i uczennicom pracy, jaką włożyli w wykonywanie zadań. Przypomnij o rzetelnych portalach, które dementują mity związane ze zmianą klimatu, takich jak naukaoklimacie.pl, ziemianarozdrozu.pl lub <https://glacjoblogia.wordpress.com/> . Mogą przydać się w czasie pracy Redakcji,

ZAŁĄCZNIKI:

Załącznik nr 1: Fake newsy

Załącznik nr 2: Karta pracy: Ocena informacji

Załącznik nr 3: Wskazówki, jak nie dać się oszukać

Załącznik nr 4: Materiały do analizy pod kątem ich rzetelności

Załącznik nr 1: Fake newsy

Nieprawdziwe informacje, rozpowszechniane często świadomie – w rozmowach prywatnych, na portalach społecznościowych i w mediach tradycyjnych.

Fake news to jeden z „gorętszych” terminów ostatnich lat. W 2016 roku kolegium redakcyjne słownika oksfordzkiego OED (*Oxford English Dictionary*) badało trendy dotyczące używanych pojęć i uznało „fake news” za słowo roku. Rok później to samo zrobili wydawcy *Collins Dictionary*.

6 rodzajów fake newsów

Badacze Reuters Institute for the Study of Journalism wyodrębnili aż 6 kategorii informacji, które można zaliczyć do szerokiej grupy fake newsów:

1. Informacje, które zostały świadomie zniekształcone, aby osiągnąć konkretny rezultat
2. Informacje wymyślone od zera, aby osiągnąć cel polityczny lub biznesowy (sprzedażowy)
3. Informacje będące efektem słabego warsztatu dziennikarskiego, błędów faktograficznych, z mylącymi nagłówkami, z tytułami będącymi clickbaitami, czyli o sensacyjnych, intrygujących treściach, tylko częściowo odnoszących się do faktycznej zawartości informacji i których celem jest jedynie kliknięcie w link
4. Informacje, w których termin „fake news” używany jest (np. przez polityków) po to, by zdyskredytować źródło czy samą informację (użycie do celów politycznych)
5. Informacje, które wyglądają jak rzetelny materiał dziennikarski, ale w rzeczywistości są materiałem reklamowym
6. Informacje wymyślone od zera, których celem jest rozśmieszenie odbiorców (satyra)

Termin *fake news* to neologizm w języku angielskim dosłownie znaczący *fałszywe wiadomości*. Odnosi się on do informacji, które nie mają pokrycia w rzeczywistości, jednak mimo to są przedstawiane jako prawdziwe w wiadomościach bądź portalach społecznościowych. Ważną rolę pełni tu intencja nadawcy. W niektórych przypadkach, domniemana fałszywa wiadomość może być w rzeczywistości jedynie satyrą, wykorzystującą przesadne i nierealistyczne motywy, przeznaczoną do rozrywki, a nie wprowadzenia w błąd. W niektórych przypadkach, *fake newsy* mogą także stanowić narzędzie propagandy.

Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich (IFLA) opublikowała planszę mającą pomóc ludziom rozpoznać fałszywe wiadomości. Jej główne założenia:

1. Rozważyć źródło (rozumieć cele i intencje).
2. Czytać treść, nie tylko nagłówek (aby zrozumieć cały materiał).
3. Sprawdzić autorów, aby zweryfikować, czy są oni wiarygodni.
4. Ocenic pomocnicze źródła (upewnić się, że podają te same informacje).
5. Sprawdzić datę publikacji (aby zobaczyć, czy informacje są trafne i aktualne).
6. Upewnić się, czy nie jest to żart, aby określić, czy nie mamy do czynienia z satyrą.
7. Przemyśleć własne uprzedzenia (aby zobaczyć, czy nie wpływają one na nasz osąd).
8. Zapytać ekspertów (uzyskać potwierdzenie od niezależnych ludzi dysponujących wiedzą).

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Fake_news [dostęp 07.03.2021 r.]

Załącznik nr 2: **Karta pracy: Ocena informacji**

Numer analizowanej informacji	Ocena informacji			Uzasadnienie oceny (argumenty)	Stan faktyczny
	Rzetelna/ prawdziwa	Nierzetelna/ nieprawdziwa	Trudno powiedzieć		

Załącznik nr 3: 10 wskazówek jak czytać, żeby nie dać się oszukać

1. Nie daj się zwieść nagłówkom.
2. Zwróć uwagę na jakość tekstu.
3. Sprawdź źródło.
4. Sprawdź autora.
5. Uważaj na daty.
6. Sprawdź podane informacje.
7. Sprawdź, czy nie jest to reklama.
8. Uważaj na emocjonalne sformułowania.
9. Pamiętaj o tym, jak działa umysł.
10. Zglądaj do różnych źródeł.

Załącznik nr 4: Materiały do analizy pod kątem ich rzetelności

Grupa 1

Materiał nr 1

Ziemia stanie się pustynią, albo zostanie zatopiona przez roztopiające się lodowce. Naukowcy ochrzcili mit globalnego ocieplenia „największym kłamstwem w historii ludzkości”. Największy protest – Petycję Oregońską podpisało 17 tysięcy autorytetów naukowych. W rzeczywistości klimat po prostu jest zmienny, katastrofa nam nie grozi, a człowiek nie ma tak dużego wpływu na zmiany klimatu, jaki przypisują mu obrońcy środowiska. Na same badania na temat efektu cieplarnianego wydaje się ok. 10 mld dolarów rocznie, oczywiście z kieszeni podatników. Wprowadzenie protokołu z Kioto może kosztować Europę kilkadziesiąt miliardów euro rocznie, jeśli konieczne okaże się zmniejszenie produkcji przemysłowej. A przecież zamiast opodatkowywać przedsiębiorstwa daninami ekologicznymi, te same środki mogłyby zostać przeznaczone na badania i rozwój mniej szkodliwych technologii.

Źródło: Tomasz Teluk, *Mitologia efektu cieplarnianego*, Fundacja Instytut Globalizacji, Gliwice, Warszawa 2009, str.11 – 12

Materiał nr 2

Okładki magazynu „Time” z 1977 r. i 2006 r.

Źródło: <https://www.snopes.com/fact-check/the-coming-ice-age/>

Grupa 2

Materiał nr 1

O groźbie, jaką niesie ze sobą globalne ocieplenie, mówią kolejne raporty Międzyrządowego Zespołu ds. Zmian Klimatu (IPCC) - organizacji założonej przed 20 laty pod egidą ONZ. Raporty są szeroko komentowane i mają ogromny wpływ na opinię publiczną oraz na realną politykę. (...) Z konkluzjami IPCC nie zgadza się jednak wielu naukowców - klimatologów, meteorologów, fizyków, geografów, geologów - którzy twierdzą, że teza o postępującym ocieplaniu się klimatu jest słabo udowodniona i oparta na błędnych modelach komputerowych. Podkreślają, że IPCC pomija niewygodne dla siebie fakty, takie jak trwające przez dużą część XX w. ochładzanie się klimatu. W ciągu ostatnich dwóch tysięcy lat klimat zmieniał się wielokrotnie. Czasami oznaczało to ocieplenie, czasami ochłodzenie. Zmiany nie wynikały z interwencji człowieka, lecz z naturalnych procesów - na przykład aktywności Słońca.

Źródło: Witold Gadomski

Przeciw klimatycznym zelotom, 2.11.2009

https://wyborcza.pl/1,76842,7209431,Przeciw_klimatycznym_zelotom.html

Materiał nr 2

Komentarz na Twitterze Tomasza Sakiewicza.

Źródło: <https://twitter.com/TomaszSakiewicz/status/1349060545467576320>, 12.01.2021

Grupa 3

Materiał nr 1

(...) to właśnie młode pokolenie swoją postawą pokazuje nam cele, na których powinniśmy koncentrować nasze wysiłki, otwierając tym samym oczy całemu społeczeństwu na sprawy zmian klimatu. (...)

Ze strony rządu oraz resortu środowiska możecie liczyć na nasze wsparcie w tej słusznej i szczytnej idei lepszego jutra, lepszej przyszłości naszej planety. Przekazaliśmy jak do tej pory miliardy złotych na poprawę jakości powietrza. Prowadzimy kampanie edukacyjne, otworzyliśmy nowe kanały wsparcia finansowego wymiany przestarzałych pieców, termomodernizacji budynków w ramach programu Czyste Powietrze. Stawiamy również na inwestowanie przez domostwa jednorodzinne w odnawialne źródła energii za pomocą dopłat z programu Mój Prąd. Wymieniłem tylko kilka instrumentów wsparcia z szeregu programów dostępnych w ramach rządowej pomocy w tym zakresie. Jednak nasze wysiłki, aby zniwelować tzw. niską emisję – przyczynę smogu, nie ustają.

Źródło: Ministerstwo Środowiska,

Minister Henryk Kowalczyk do uczestników Protestu Tysiąca Miast, 20.09.2019

<https://www.gov.pl/web/srodowisko/minister-henryk-kowalczyk-do-uczestnikow-protestu-tysiaca-miast>

Materiał nr 2

Komentarz na Twitterze Łukasza Warzechy

Źródło: <https://twitter.com/lkwarzecha/status/1362694971585888256>, 19.02.2021

Grupa 4

Materiał nr 1

W ostatnich latach coraz bardziej zauważalne jest globalne ocieplenie, co ma wielkie znaczenie w rolnictwie. Jeśli bowiem okres wegetacyjny się wydłuży, zwiększy to obfitość upraw i zysk. Pozwoli też na uprawę roślin egzotycznych, dotąd hodowanych tylko na południu, jak np. soja, słoneczniki, mandarynki, czy cytryny. (...)

Prognozy EurCom pokazują bowiem, że wyższe średnie temperatury będą sprzyjać wydłużeniu okresu wegetacyjnego w Europie Środkowej, w tym w Polsce. Jednak temperatury nie będą na tyle wysokie, aby ograniczyć produkcję roślinną na 1 ha, z powodu suszy i zbytniego upału.

Źródło: Redakcja Kalendarzrolnikow.pl,

Czy globalne ocieplenie może być szansą dla polskiego rolnictwa?

<https://www.kalendarzrolnikow.pl/5262/czy-globalne-ocieplenie-moze-byc-szansa-dla-polskiego-rolnictwa>

Materiał nr 2

Źródło: <https://demotywatory.pl/4258642/Globalne-Ocieplenie>

Grupa 5

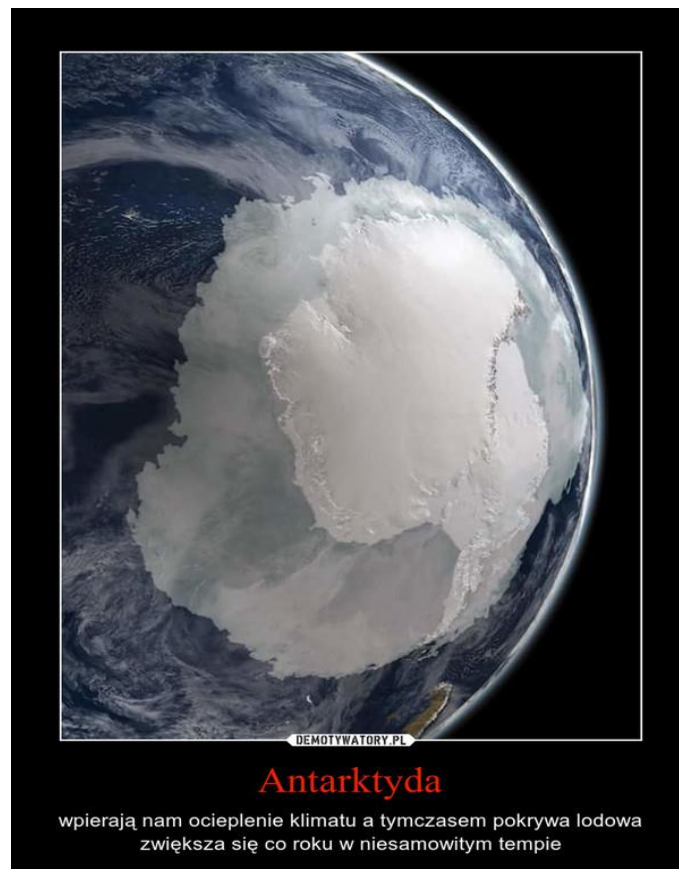
Materiał nr 1

Policzmy. Według większości źródeł główne gazy cieplarniane to para wodna i metan - dwutlenek węgla to jedynie kilka ich procent. Cała ludzka emisja tego gazu to z kolei kilka procent emisji naturalnej. Miażdżąca większość tej emisji z kolei pochodzi z krajów, które w żadną „politykę klimatyczną” bawić się ani myślą – głównie z Chin, których gospodarka emituje rocznie blisko 10 tys. ton tego gazu, dwa razy więcej niż znajdująca się na drugim miejscu gospodarka USA.

Cała Unia Europejska (włącznie z zajmującą 21. miejsce Polską emitującą rocznie 327 ton) odpowiada za ok. 16 proc. światowej emisji CO₂ przez gospodarkę. (...) Jaki wpływ może więc wyrzucić na globalny klimat „ambitna polityka klimatyczna” UE.

Źródło: Rafał Ziemkiewicz
Nowa religia – klimatyzm, 14.07.2019
Do rzeczy, wydanie 29/2019

Materiał nr 2

Źródło: <https://demotywatory.pl/4616090/Antarktyda>

Załącznik 5: **Tabela z materiałami dementującymi informacje z zał. 4.**

Grupa 1	<p>Materiał 1</p> <p>„30 000 osób, podpisanych pod Petycją Oregonską, stanowi niewielki ułamek wszystkich absolwentów odpowiednich kierunków studiów (0,3%). Wśród nich jest zaledwie 39 osób specjalizujących się w naukach o klimacie.”</p> <p>https://naukaoklimacie.pl/fakty-i-mity/mit-petycja-oregonska-podwaza-teorie-antropogenicznej-zmiany-klimatu-110</p>
	<p>Materiał 2</p> <p>Jak przyznał sam <i>Time</i>, okładka z lewej strony pochodzi w rzeczywistości z 2007 r., a tytuł artykułu brzmiał „The Global Warming Survival Guide” (Przewodnik przetrwania w globalnym ociepleniu)</p> <p>https://www.snopes.com/fact-check/the-coming-ice-age/</p>
Grupa 2	<p>Materiał 1</p> <p>„Według oficjalnych stanowisk wszystkich liczących się na świecie organizacji naukowych zajmujących się badaniem klimatu oraz Akademii Nauk 80 krajów, to ludzie powodują globalne ocieplenie (...) 97% klimatologów aktywnie publikujących artykuły o klimacie jest zdania, że klimat się ociepla a powoduje to aktywność człowieka.”</p> <p>https://naukaoklimacie.pl/fakty-i-mity/mit-nauka-nie-jest-zgodna-w-temacie-globalnego-ocieplenia-7</p>
	<p>Materiał 2</p> <p>W swoim artykule Patryk Strzałkowski przytaczając naukowe opracowania tłumaczy, jak zmiana klimatu w tym roku spowodowała skrajnie niskie temperatury m.in. w Hiszpanii i w Teksasie.</p> <p>https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,174372,26800585,globalne-ocieplenie-moglo-zamrozic-goracy-teksas-tlumaczymy.html</p> <p>Informacje na ten temat również na portalu dobrapogoda24.pl:</p> <p>https://dobrapogoda24.pl/artykul/wir-polarny-wplyw-na-pogode-zima-2021-anomalie-do-wiosny</p>
Grupa 3	<p>Materiał 1</p> <p>Ta informacja nie jest <i>fake newsem</i>, ale przedstawia problem utożsamiania smogu ze zmianą klimatu. Częstym błędem jest bowiem mówienie o walce ze smogiem podczas debaty o działaniach na rzecz ochrony klimatu.</p> <p>https://smoglab.pl/dlaczego-politycy-pytani-o-klimat-mowia-o-smogu/</p>
	<p>Materiał 2</p> <p>W swoim artykule Patryk Strzałkowski przytaczając naukowe opracowania tłumaczy, jak zmiana klimatu w tym roku spowodowała skrajnie niskie temperatury m.in. w Hiszpanii i w Teksasie.</p> <p>https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,174372,26800585,globalne-ocieplenie-moglo-zamrozic-goracy-teksas-tlumaczymy.html</p> <p>Informacje na ten temat również na portalu dobrapogoda24.pl:</p> <p>https://dobrapogoda24.pl/artykul/wir-polarny-wplyw-na-pogode-zima-2021-anomalie-do-wiosny</p>

Grupa 4	<p>Materiał 1</p> <p>„(...) suche okresy będą pod koniec XXI wieku pojawiać się prawdopodobnie 3-krotnie częściej i trwać 1-3 dni dłużej w porównaniu do lat 1971-2000. W sytuacji ogólnego spadku wielkości opadów w nawodnieniu gleb nie pomoże rosnąca liczba ekstremalnych, ulewnych deszczy. Wręcz przeciwnie – takie zjawiska przyspieszają erozję gleby.”</p> <p>Warto pamiętać, że rośliny potrzebują nie tylko odpowiedniej temperatury, ale również odpowiedniego rozłożenia opadów i nasłwetlenia.</p> <p>https://naukaoklimacie.pl/aktualnosci/drzewka-pomaranczowe-raczej-susze-i-grad-310</p>
	<p>Materiał 2</p> <p>Również tutaj można przytoczyć materiał Patryka Strzałkowskiego. Niskie temperatury np. w Egipcie są powodowane osłabieniem wiru polarnego.</p>
Grupa 5	<p>Materiał 1</p> <p>„O skali globalnego ocieplenia decydują nie chwilowe emisje, lecz emisje skumulowane, a tu świat Zachodu ma per capita największe „osiągnięcia” i największą odpowiedzialność. Przez dekady rozbudowywaliśmy naszą infrastrukturę dzięki energii pozyskiwanej ze spalania paliw kopalnych, przy okazji traktując atmosferę jak darmowy ściek dla naszych kominów i rur wydechowych.”</p> <p>Kilka innych argumentów w artykule Marcina Popkiewicza:</p> <p>https://ziemianarozdrozu.pl/artykul/3942/dlaczego-my-mamy-cos-robic-niech-inni-robia</p>
	<p>Materiał 2</p> <p>Zdjęcie jest przykładem zafałszowania zdjęcia. Natomiast faktem jest, że wzrasta ilość lodu morskiego. Tłumaczą to Marcin Popkiewicz i dr Aleksandra Kardaś:</p> <p>https://naukaoklimacie.pl/fakty-i-mity/mit-na-antarktydzie-przybywa-lodu-23</p>

Niniejszy materiał został przygotowany w ramach programu „1Planet4All - Razem dla klimatu!”, którego organizatorem jest Centrum Edukacji Obywatelskiej.

Projekt współfinansowany w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP i z środków Unii Europejskiej.

Wydawca:

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej
ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa
tel. 22 622 00 89
www.ceo.org.pl
Warszawa 2021

Autorki: Grażyna Skirmuntt, Sonia Gogulla

Aktualizacja: Marta Jackowska-Uwadizu, Joanna Humka

Scenariusz bazowy do programu *1Planet4All - Razem dla klimatu!* jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej. Utwór powstał w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2020. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej.

Strona internetowa programu:

<https://ekologia.ceo.org.pl/1planet4all/>

Publikacja w wersji elektronicznej jest dostępna na stronie:

<http://bit.ly/Bazowe4All>